Jak vzniká totalita podle Orwella – ale bez zvířat

Další „povinná četba“, tentokrát Orwellova satirická alegorická novela ukazující principy vzniku a fungování totalitní společnosti, se dočkala svého zpracování i v brněnském Divadle Radost. Premiéru v režii Pavla Smyczeka a adaptaci a dramaturgii Evy Kolomazníkové měla v květnu 2025.

TEXT: EVA DAVIDOVÁ, FOTO: EVA KOLOMAZNÍKOVÁ A JAKUB JÍRA

Na jevišti se podařilo vytvořit originální a pro mladé diváky přitažlivý divadelní tvar.

Činoherní inscenace v podání šesti herců a jednoho hudebníka (Václav Vítek, Pavel Jan Riedl, Gabriel Kulíšek, Hana Šimková, Štěpán Przezwiecki, Jiří Skovajsa, Luka Cojhter) dokáže mládeži zprostředkovat přitažlivým způsobem nejen Orwellovu bajku (bez využití zvířecích znaků, ať už kostýmů, či loutek), ale i paralelu v rovině vztahů v kolektivu školní třídy. I když tato paralela trochu pokulhává, protože je to pořád „jen rámec“, který je tu kvůli Orwellovi, je přesto srozumitelná a zjevná. Učí tak mladé diváky zároveň vnímat divadelní znak a pochopit, co je to aktuální interpretace klasiky.

Na půdorysu symbolické školní třídy anglické zemědělské školy a školního prostředí se odehrává ono antiutopické drama. Scénu tvoří třída s pěti lavicemi, židlemi a katedrou, zadní prospekt nahrazují zelené školní tabule, na které se píšou hesla a pravidla. Část stěn hracího prostoru je oplechovaná, působí stroze a chladně, a je využita i zvukově. Vše se odehrává v tomto prostoru, ve světě uzavřeném do sebe, ze kterého vedou tři vchody. Stabilní místo na předscéně má bubeník a kytarista, který dotváří hudební podkres a zastává také epizodní roli Smečky psů.

Kostýmy studentů naplňují dojem starší středoškolské třídy – postavy nosí běžné civilní oblečení s převahou košil, sak a pevných bot. V rámci školního představení (divadla na divadle) jsou pro představitele po z Farmy použity modré montérky, bylo to jediné, co bylo „na hnojárně“ diným znakem odkazujícím na Sko který si na večírek obleče John (kůl

S podporou této scénografie Watzková) snáze pochopíme rám kterým je právě ono školní prostře turgie zajímavým způsobem, formo propojuje situace, vztahy a gradujíc školní třídě a strukturu Orwellova r rý (podle scénáře třídního lídra) k zkušuje jako školní divadelní projek výhod v rámci školního hodnocen *hrát o totalitních zvířátkách?*, ptá

z dívek ve třídě Clover samozvaného režiséra. Ne, vycpaná zvířata ze školního skladu určitě nevyužijí, postavy zvířat budou hrát spolužáci ze třídy. Jména postav spolužáků se podobají jménům postav v Orwellově příběhu, takže Nathaniel hraje postavu prasete Napoleona, jeho nohsled Brian Quinn je Kvík, třídní pár – John a Clover – představují koně Boxera a Jetelku apod. Objevuje se i duch prasete Majora, který postupně reprodukovaně odvypráví svůj klíčový úvodní monolog, ve spojení s obrazem siluety prasete s lidským tělem. Major se takto v průběhu zkoušení objevuje několikrát jako připomínka té úvodní ideje na začátku revoluce a postupně stále bezmocněji přihlíží tomu, co se děje a jak se jeho myšlenka proměnila.

Režisér školního představení Nathaniel postupně přechází do pozice uzurpátora a třídního tyrana, který využívá sociálních i regionálních rozdílů ve třídě ve svůj prospěch. Vyvyšuje se nad druhé, manipuluje s nimi, vyhrožuje, ponižuje „ty slabší" v zájmu „společného prospěchu" – vše v rámci zkoušení divadelní hry. Orwellovy konflikty mezi zvířaty jsou zde převedeny do konfliktů spolužáků ve třídě, do situací s porušováním školního řádu (neuposlechnutí, krádež, nedovolené použití uspávací pušky) a narušováním procesu zkoušení.

První konflikt mezi studenty vzniká ve chvíli, kdy John/Boxer zjišťuje, že ve scénáři a ve svých monolozích tak trochu poznává sám sebe, že mu režisér text upravil na tělo, aby jej mohl ponižovat. John jako „omezenec ze severu" se pak po několika incidentech stává objektem školního vyšetřování.

A tak se do hry dostává postupné porušování pravidel prasaty (třídními kápy), někde uprostřed procesu zkoušení se odehraje i studentský večírek s živě zpívanými a hranými písněmi, kdy dojde i na milostné vzplanutí mezi Johnem a Clover. Gradace celé hry přichází ve chvíli, kdy se hrající studenti dozvídají, že se v průběhu hry upravuje scénář a kdy je násilím (s použitím zbraně) do zkoušení hry přinucen i třídní učitel (moment, kdy prasata uzavírají obchod s lidmi). Všechny tematické paralely Orwellovy hry a příběhu ve školní třídě se vlastně srozumitelně a věrohodně protínají.

Druhá polovina inscenace více stojí na epických pasážích, na vyprávění a komentování toho, co se na farmě děje, jako by se postavy studentů ze školní třídy (a zvířat z farmy) stále více podvolovaly tomu, že jsou jen součástí dění a už nedokázaly jednat. Studenti coby postavy zvířat z farmy interpretují části textu bez vlastního hereckého nasazení, jen s jednoduchým, symbolickým jednáním, spíš ilustrováním toho, o čem se mluví.

Závěr hry vyznívá otevřeně. Boxer je odvezen k řezníkovi, jeho představitel John sice není vyloučen ze školy, ale „má záznam", takže ho nejspíš nevezmou na „veterinu", jak si přál. Doslovné gesto, kdy jeho dívka Clover bere zrcadlo a ukazuje třídním tyranům, co se z nich stalo v průběhu zkoušení, vyznívá trochu zoufale. (*Já jsem si nemyslela, že to napsal Orwell jako návod k šikaně druhejch.*) V úplném závěru pak chybí výraznější pointa. Školní projekt skončil. Nathanielův otec přispěl škole na rekonstrukci, takže jeho pochybení se neřeší.

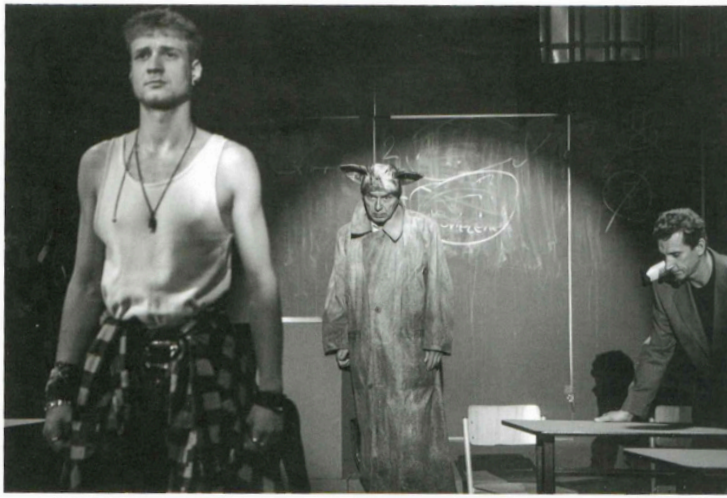

Clover a John odcházejí z jeviště do hlediště někam pryč. Pryč z toho marastu, nebo za světlými zítřky? Každopádně romantický odchod těchto dvou postav poukazuje na to, že ještě není všechno ztraceno, že mělo cenu bojovat.

V civilním činoherním zpracování se objevuje několik výraznějších výtvarných prvků: trochu samoúčelné použití meotaru, využívaného spíš pro vizuální efekt. Několik zvířecích symbolů – maketa rozporcovaného prasete, z hrábí vytvořený havran, plyšová či vycpaná zvířata – to vše slouží spíš jako dekorace, případně jako náznaková munice při konfliktu mezi zvířaty a lidmi. Nejfunkčnější je vlastně školní tabule, v úvodu pokrytá hesly a v průběhu děje ukazující postupnou proměnu hesel a původních ideálů.

Určitou melancholii, smutek, zklamání, ale i vůli a energii vzepřít se tyranům zprostředkovává v průběhu celého děje hry irská protiválečná píseň *Johny, I Hardly Knew Ya*. Objevuje se v různých variacích (reprodukovaná, ale také hraná a zpívaná naživo) jako výrazný hudební motiv a evokuje jednak Irsko či Skotsko, jednak obecně vztahy ve třídě a také ústřední motiv Clover, jediné (ženské) postavy, která zkoušení *Farmy zvířat* přežije s jakousi osobní mravní integritou.

Celý děj Orwellova románu se tak vlastně odehrává v rámci zkoušek školního představení a situací ze samotné školní třídy je minimum. A přesto se inscenátorům a hercům, kteří netlačí na pilu, podařilo na jevišti vytvořit originální a pro mladé diváky přitažlivý divadelní tvar – paralelu světoznámého díla a studentského prostředí. A přicházejí-li diváci aspoň s letmou znalostí *Farmy zvířat*, tím lépe.

Divadlo Radost, Brno

George Orwell, Eva Kolomazníková: Farma zvířat

Režie: Petr Smyczek; dramaturgie: Eva Kolomazníková; scénografie: Veronika Watzková; hudební aranžmá: Lu Cojhter; hudební spolupráce: kapela Gruagach

Premiéra 15. 5. 2025, psáno z reprízy 8. 1. 2026.

The Rise of Totalitarianism as Seen by Orwell – This Time without Animals

A review of Farma zvířat (Animal Farm) by Divadlo Radost, an adaptation of Orwell's allegory transplanted into the environment of a school classroom. The story shows the rise of totalitarianism through relationships between students: the class leader gradually turns into a tyrant who manipulates the others. The show utilises understated acting without animal costumes and draw parallels between the novel and the school environmer Its strengths are a clear dramaturgy, understandable themes and potential impact on young audiences. The stage design is simple, yet very functional, with an emphasis on symbolism and the loss of ideals. The secon half of the show is more narrative-heavy and loses son of the pacing, and the conclusion seems rather weak. Despite that, it's an original and striking adaptation of a classic story for modern times.